

ВІДНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ КРИЗОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

С.О. Черкасова, к.е.н., доцент

Одеський національний політехнічний університет

(Одеса, Україна)

В сучасних умовах збільшення кількості неплатоспроможних та збанкрутілих вітчизняних підприємств, що зазнали значного впливу наслідків фінансової кризи минулих років та досі перебувають у важкому фінансовому становищі, особливого значення набуває проблематика розробки та практичної реалізації комплексу дієвих заходів з попередження кризових станів у діяльності підприємств з метою подолання їхніх негативних наслідків. Це обумовлює необхідність отримання актуальної та достовірної інформації про фінансовий стан підприємств-боржників з метою оцінки надійності їх фінансового стану, вчасного передбачення банкрутства та визначення доцільності й реальності реалізації санаційної концепції в умовах фінансової кризи та відчутної недостатності фінансових ресурсів. Все це вимагає підвищення вимог до якості обліково-аналітичних інформаційних систем підприємств на засадах оптимізації сучасних моделей надання обліково-аналітичної інформації в системах бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту. Саме ефективна система внутрішнього аудиту кризових підприємств дозволяє вчасно здійснювати ідентифікацію кризових явищ, які виникають в їх діяльності та стають переломними етапами в їх подальшому функціонуванні.

У кризовій фазі діяльність підприємства піддається впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, що потребує якісно нового та вчасного реагування на окремі кризові явища та ризики, які їх викликають. Саме тому з метою ідентифікації ризиків банкрутства в процесі проведення внутрішнього аудиту кризових підприємств необхідно визначити не тільки фазу кризи, але й досліджувати стадію їх життєвого циклу, що дозволить розробляти ефективний інструментарій методичного й інформаційного забезпечення відновлення їх фінансової платоспроможності, зокрема завдяки експрес-оцінці показників їх фінансової звітності в системі внутрішнього аудиту для прогнозування кризових станів та вчасної ідентифікації ймовірності банкрутства й раннього його попередження. При цьому при розробці заходів подолання кризового явища необхідно постійно враховувати, що подолавши одну фазу кризи, підприємство може опинитися в іншій, що потребує розробки системою внутрішнього аудиту кардинально нової стратегії антикризового управління [1].

Різним аспектам діагностики кризових станів та розробці заходів з антикризового управління в системі внутрішнього аудиту з метою відновлення фінансової платоспроможності кризових підприємств наукові праці присвятили такі вчені, як Ф.Ф. Бутинець, Н.І. Дорош, А.Г. Загородній, О.А. Петрик, Ю.В. Піча, В.Г. Боронос, Л.М. Пилипенко, О.О. Терещенко, О.Ю. Редько, В.Я. Савченко, Б.Ф. Усач, Л.С. Шатковська та інші. Разом з тим, цілу низку питань дослідження особливостей організації системи внутрішнього аудиту на кризових підприємствах і досі не вирішено. Зокрема, це стосується визначення специфіки та функцій окремих видів аудиту кризових підприємств, особливостей їх організаційно-методичного й інформаційного забезпечення.

Мета дослідження полягає у розробленні та обґрунтуванні теоретичних та організаційно-методичних аспектів санаційного аудиту, визначенні характеристик особливостей його проведення в умовах відновлення платоспроможності кризових підприємств.

Відповідно до Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг [2,3] аудиторські послуги можуть надаватися в контексті Міжнародних стандартів аудиту як аудит історичної фінансової інформації, в контексті Міжнародних стандартів завдань з огляду як огляд історичної фінансової інформації, в контексті Міжнародних стандартів завдань з надання впевненості як завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації, та в контексті Міжнародних стандартів супутніх послуг як завдання з виконання узгоджених процедур стосовно фінансової інформації та завдання з компіляції інформації. Кожен з перелічених видів робіт може здійснюватися на підприємствах як у звичайних умовах діяльності, так і в умовах фінансової неспроможності під час застосування до боржника процедур відновлення платоспроможності та проведення відповідних санаційних заходів [4]. При цьому для виходу з кризового фінансового стану та уникнення його подальшого погіршення, що може привести до банкрутства кризового підприємства, як правило, застосовують інструменти антикризового управління:

- а) діагностика кризових явищ;
- б) санація балансу;
- в) санаційні заходи, такі як контролінг (бенчмаркінг, санаційний аудит) та реструктуризація (реорганізація, реінжиніринг).

Відповідно до Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” можна чотири процедури відновлення платоспроможності: розпорядження майном, санація (судова та досудова), мирова угода [5]. Власне заходи фінансового оздоровлення застосовуються до боржника у процедурах судової та досудової санації. У процедурі розпорядження майном, яка є своєрідним підготовчим етапом для переходу до наступної процедури, санаційні заходи не здійснюються, але розроблюється план

санації. Процедура укладення мирової угоди передбачає досягнення домовленості між боржником та кредитором щодо відстрочки та (або) розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів боржника, та може укладатися під час будь-якої іншої процедури, в тому числі і в процедурі санації, як один із заходів відновлення платоспроможності [1].

Таким чином, особливого значення для управління кризовими підприємствами набуває саме санаційний аудит, що є окремим напрямком діяльності аудиторських фірм, та має свої особливості як щодо методів, так і щодо об'єктів і цілей проведення. Характерною рисою санаційного аудиту є те, що він проводиться на підприємствах, які перебувають у фінансовій кризі, а його метою являється оцінювання санаційної спроможності підприємства на підставі аналізу фінансово-господарської діяльності та наявної санаційної концепції (рис. 1).

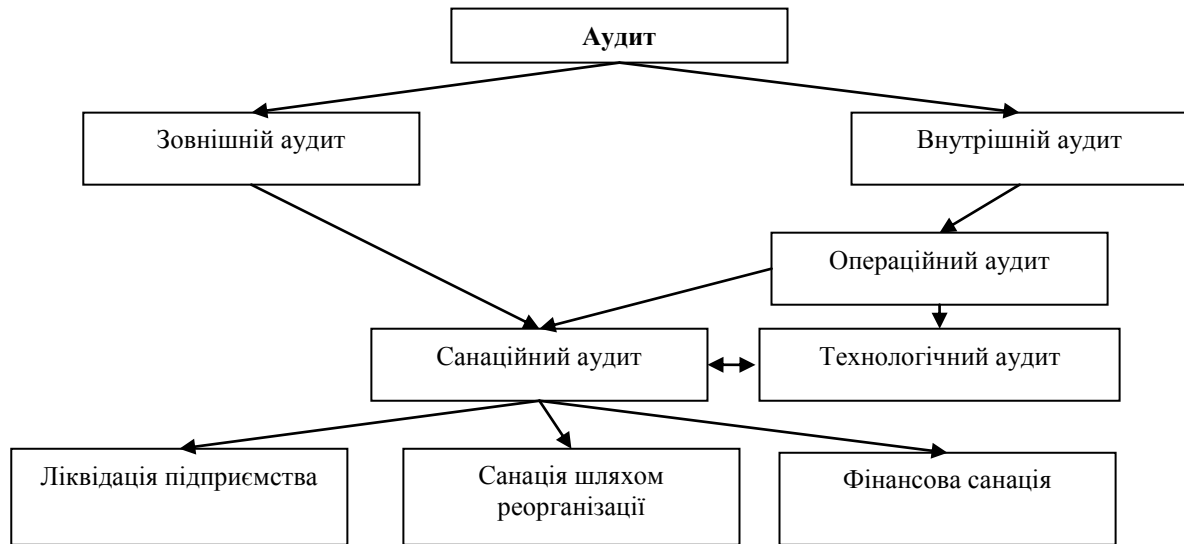

Рисунок 1 – Сучасні види аудиту на кризових підприємствах [6]

Відповідно до представленої схеми санаційний аудит сформувався в результаті поділу спочатку зовнішнього (незалежного) і внутрішнього (залежного) аудита. Зовнішній аудит, насамперед, спрямований на аналіз фінансової звітності, підтвердження правильності звітності й обліку й повинен вироблятися кваліфікованими аудиторами. Внутрішній аудит проводиться працівниками самого підприємства й розглядається як елемент системи внутрішнього контролю, створений адміністрацією для перевірки, оцінки й подання звітності про бухгалтерський облік й інші складові контролю господарської діяльності. Однак в останні роки внутрішній аудит розширяє функціональні обов'язки своїх фахівців, які мають не лише перевіряти достовірність бухгалтерської звітності та розробляти заходи для мінімізації витратків за всіма напрямками, а повинні охоплювати всі аспекти, процеси, операції, результати, які мають вплив на економічні, соціальні та екологічні наслідки бізнес-діяльності [1].

Операційний аудит не тільки оцінює внутрішньогосподарський контроль, але й спрямований на ефективність і продуктивність господарської системи, перспективу її розвитку.

У свою чергу, санаційний аудит спрямований на аналіз і перевірку діяльності підприємства яке перебуває в кризі, а його результатом повинне служити висновок про підсумки перевірки й перспективах виходу підприємства із кризи (ліквідація, реорганізація або фінансова санація підприємства). Санаційний аудит проводиться зовнішніми аудиторами в тісному співробітництві із внутрішніми службами підприємства, особливо з відділом контролінгу та має дати відповідь на запитання чи ефективний, економічний та досяжний план санації, а відповідно й заходи фінансового оздоровлення, які він включає (див. рис. 2).

Отже, на відміну від звичайного аудиту санаційний аудит спрямований не на перевірку достовірності фінансово-господарської діяльності підприємства, а на розробку та реалізацію плану санації, насамперед оцінку фінансового аналізу, виявлення причин фінансових проблем, можливостей поліпшення використання фінансових ресурсів, прискорення обороту коштів і зміцнення фінансового становища.

Таким чином, можна визначити, що підприємства, які знаходяться у фінансовій кризі, є особливим об'єктом аудиту (внутрішнього й зовнішнього), оскільки вони характеризуються ризиком припинення діяльності та специфічними інформаційними потребами користувачів аудиту [4].

На основі даних, отриманих у результаті проведення санаційного аудита, розробляються загальні висновки й пропозиції доцільності ліквідації або санації підприємства, що знаходиться в кризовому стані. У випадку, якщо санаційний аудит показав, що підприємство має реальну можливість відновити

платоспроможність, володіє досить кваліфікованим управлінським персоналом, ринками збуту своєї продукції, виробництво продукції відповідає пріоритетним напрямкам розвитку економіки країни, а також існують реальні можливості залучення фінансових ресурсів зовнішнього санатора, те може бути ухвалено рішення про проведення фінансової санації підприємства.

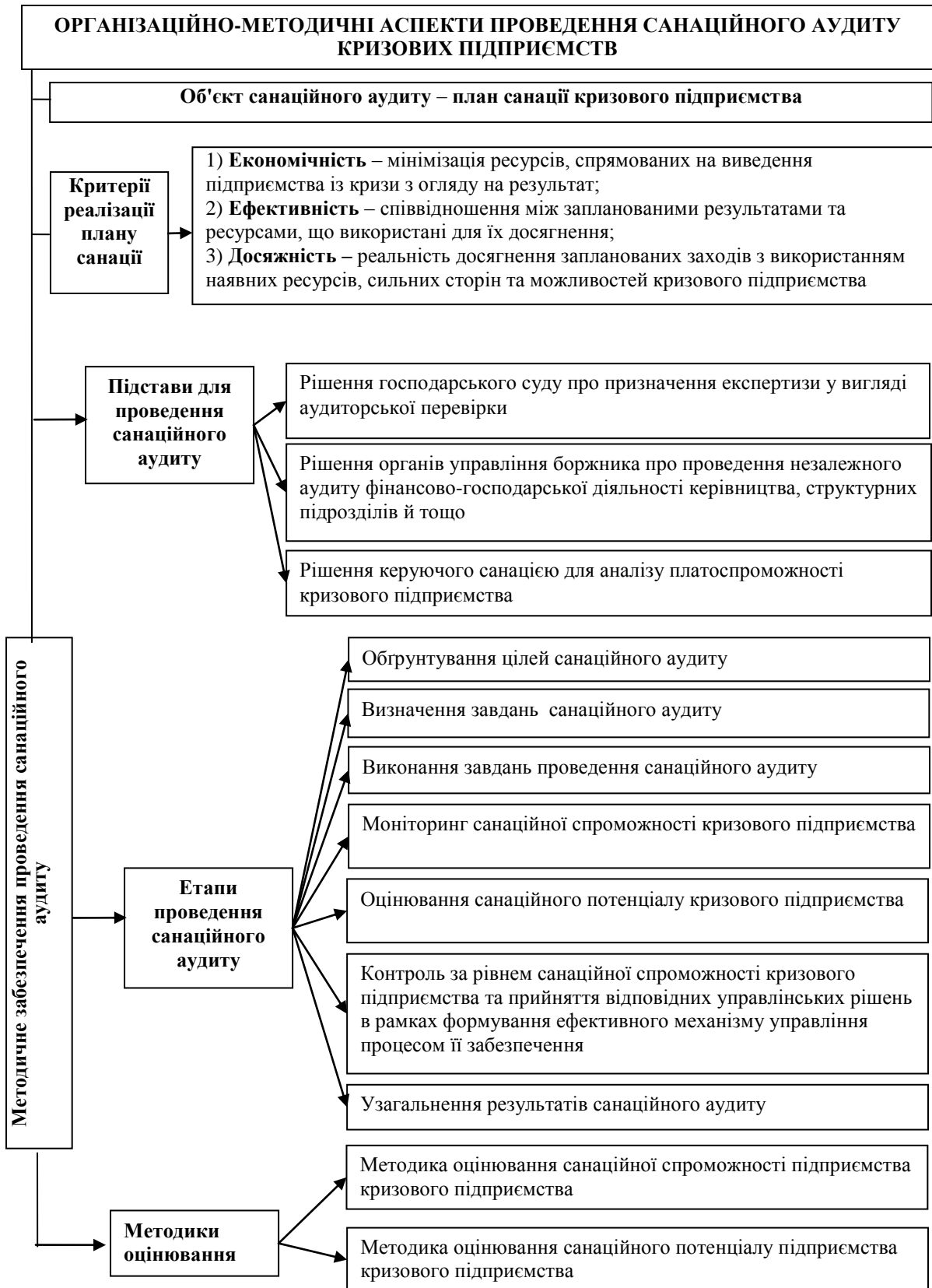

Рисунок 2 – Організаційно-методичні аспекти проведення санаційного аудиту кризових підприємств

При цьому санаційний аудит не слід ототожнювати з причинно-наслідковим аналізом фінансового стану підприємства, який здійснюється під час розробки плану санації і є складовою частиною класичної моделі санації. В обох випадках використовуються одні й ті самі методи аналізу, схожі цілі, але між причинно-наслідковим аналізом та санаційним аудитом існує принципова різниця: у першому випадку йдеться про складову процесу розробки плану санації, у другому – про перевірку достовірності та реальності наведених у плані санації даних (див. рис. 3).

Рисунок 3 – Особливості організаційно-методичного забезпечення проведення санаційного аудиту кризових підприємств

Таким чином, можна зробити висновок, що головним критерієм прийняття рішення щодо санації чи ліквідації підприємства є його санаційна спроможність. Водночас кінцевою метою фінансової санації суб'єкта господарювання є забезпечення його життєдіяльності в довгостроковому періоді. Отже, санаційна спроможність визначається здатністю підприємства до виживання. Ефективність проведення санації можна забезпечити планомірним розвитком і використанням потенціалу підприємства, а також через послаблення факторів, які обмежують проведення санації.

Окремо слід зауважити, що до кризових підприємств, які знаходяться у процедурі санації доречно застосовувати санаційний аудит, аудит процедури санації та внутрішній аудит, а для підприємств, що знаходяться у процедурі ліквідації – аудит ліквідаційної процедури. При цьому організація внутрішнього аудиту на підприємстві, що перебуває у фінансовій кризі вимагає скерування його зусиль у першу чергу на виявлення причин кризи та розробку пропозицій її подолання.

Отже, визначені особливості організаційно-методичного забезпечення проведення санаційного аудиту кризових підприємств дозволяють деталізувати та систематизувати основні підстави, процедури, етапи та результати проведення санаційного аудиту кризових підприємств в умовах відновлення їх платоспроможності, які в свою чергу обумовлюють необхідність дослідження основних методів санаційного аудиту, що можна визначити в якості перспектив в подальшому розвитку наукових досліджень по даній проблематиці.

Список використаної літератури

1. Семенець А.О. Моніторинг імовірності банкрутства в системі внутрішнього аудиту підприємств торгівлі [Електронний ресурс] / А. О. Семенець // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2019. – Том 2. – № 29. – С.305 - 314. – Режим доступу: <http://fkd.org.ua/article/view/171772/173432>
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2016–2017 років/ Пер. з англ. – К.: Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2016, частина 1. – 1141 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C1.pdf
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2016–2017 років/ Пер. з англ. – К.: Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2016, частина 2. – 532 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/PFZ00046>
4. Петрик О.А. Аудит фінансової звітності підприємства-боржника у процедурах відновлення платоспроможності: до та після реалізації санаційних заходів [Текст] / О.А. Петрик, А. В. Битківська // Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. [м. Тернопіль, 30 черв. 2017 р.] / редкол.: Bartosiewicz Sławomir, Henning Dräger, Korzeb Zbigniew [та ін.]. - Тернопіль : ТНЕУ, 2017. – С. 251-254.
5. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992р. №2343-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>
6. Черкасова С.О. Проблемні аспекти організації внутрішнього аудиту кризових підприємств / С. О. Черкасова, О.В. Пирожук // Обліково-аналіт. забезпечення інновац. трансформації економіки України : XI Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 22-26 трав. 2017 р. – Одеса, 2017. – С. 122-124.
7. Інноваційно-інвестиційна діяльність промислового підприємства: симбіоз економічного оцінювання та залучення джерел фінансових та альтернативних ресурсів: [моногр.] / І.Р. Крючкова, С.В. Філіппова. – Одеса: ОНПУ, ФОП Бондаренко М.О., 2015. – 190 с.
8. Філіппова С.В. Моделі і методи прийняття управлінських рішень в стратегічному плануванні фінансової діяльності підприємств виробничої сфери. Навчальний посібник / О.С. Балан, С.В. Філіппова, М.А. Юдін та ін. – Одеса: ОНПУ, ФОП Бондаренко М.О., 2016. – 130 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

О.Г. Бровкова, к.е.н., доцент

А.С. Благодатських

*Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)*

Сьогодні фінансова стійкість і сприятливе фінансове становище є основоположними показниками, що характеризують підприємство як ефективно функціонуюче в умовах ринкової економіки. Як правило, на рівень фінансового стану впливає характер і якість майна, яким володіє господарюючий суб'єкт, обсяг доходів, а також раціональність використання майнового потенціалу в умовах обмеженості фінансових ресурсів. В умовах соціально-економічної нестабільності та мінливості ринкової інфраструктури важливе місце в поточній повсякденній роботі фінансового менеджера займає управління активами, тому що саме тут криються основні причини успіхів і невдач всіх виробничо-комерційних операцій підприємства. Тому, щоб фінансовий менеджмент на підприємстві був ефективний, необхідно чітко розуміти сутність активів підприємства, знати